УДК 008(091)(477)-051"19":[373.3.015.31:7

Богданович В. В.

Науковий керівник – **Проніков О. К.**

ВИДАТНІ ДІЯЧІ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ 50-60 РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розглядається творчість видатних українських діячів мистецтва 50-60 рр. ХХ століття та їх вплив на розвиток музично-естетичного виховання учнів початкової школи. Охарактеризовано стан культури, освіти, літературно-мистецький напрямок країни за часів М.С. Хрущова, особлива увага приділяється музично-естетичному вихованню. Зазначається, що в цей період знову гостро постало питання про збереження української мови та розширення сфери її вживання. Українська преса 50-60 рр. розпочинала друкувати численні листи письменників, учителів, викладачів вузів, які містили вимоги поширювати рідну мову, боротися за її культуру усіма засобами, пропагувати її красу та милозвучність.

Ключові слова: *творча спадщина, музично-естетичне виховання, діячі культури, мистецтво, музичне виховання, культура, реформи, початкова школа, композитори, поети, письменники, просвітництво.*

Постановка проблеми. Аналіз розвитку духовного життя України, складних й неоднозначних процесів, перебудови майже усіх суспільних інститутів і, зокрема школи, які виявили себе найактивнішим інструментом впливу на масову свідомість і проходили під гаслами боротьби з наслідками сталінізму, дозволяють стверджувати, що музика другої половини ХХ ст., залишаючись новаторською, неодноразово поверталася до традицій романтичної музики ХІХ ст. та модерністських напрямів початку ХХ ст. Цей факт мав безпосередній вплив на організацію та проведення в початковій школі музично-естетичного виховання учнів.

Після ХХ з'їзду комуністичної партії у 1956 році та прийняття Постанови ЦК КПРС «Про подолання культу особи та його наслідків» відбувається часткова реабілітація жертв сталінських репресій. Радянському суспільству поступово відкривається світ західної культури. Але надмірно підвищений рівень соціально-економічного розвитку країни та суперечливість реформ, які

відбуваються, тримали життя країни на місті. Нестабільність посилювала боротьба реформаторських і консервативних сил та породжені нею протиріччя.

Яскравим кроком на шляху теоретичного обґрунтування поступового зближення, а згодом і злиття націй СРСР в одну став XXII з'їзд КПРС, який прийняв нову Програму партії.

Серед активно пропагованих в Програмі перспектив розвитку комуністичного суспільства була і теза про поступове і неухильне стирання в СРСР національних відмінностей, особливо мовних. Правда, в Програмі зазначалося, що цей процес буде довготривалим і завершиться він на наступному етапі розвитку національних відносин в СРСР, який характеризуватиметься подальшим «зближенням націй і досягненням їх повної єдності».

Прискорювачем партійного курсу на зближення і злиття націй стала політика русифікації, яка набула тоді надзвичайної активізації.

Її конкретними проявами стали освітянські реформи М. Хрущова, що проводились наприкінці 50-х років. У 1958 р. навколо реформи школи в засобах масової інформації розгорнулася активна дискусія щодо принципів і напрямків її проведення [3].

Підвищений інтерес української громадськості викликала, насамперед, мовна проблема. В проекті реформи пропонувалося надати батькам учнів право самим обирати мову, якою будуть навчатися в школі їхні діти. Зрозуміло, що одержавши таку можливість, переважна більшість батьків, щоб в майбутньому полегшити своїм дітям просування по щаблях службової кар'єри, обирали в школах великих міст. як правило, російську мову викладання.

Таким чином, проект реформи школи хоча й був, на перший погляд, цілком демократичним, але фактично сприяв процесам русифікації системи освіти, внаслідок чого статус української мови у великих містах України набував вторинності.

У грудні 1958 р. у газеті «Правда» з'явилася стаття М. Бажана і М. Рильського «В ім'я людини», в якій автори виступили проти фактично факультативного викладання рідної мови в школах України. Їх ініціативу згодом активно підтримали збори київських письменників [1].

Внаслідок такої мовної політики в наступні роки в республіці розпочалося неухильне зменшення кількості українських шкіл (у 1959-1965 рр. їх поменшало майже на 2 тис.) і, навпаки, збільшення шкіл з російською мовою викладання.

Політика русифікації, що проводилася радянським керівництвом в умовах десталінізації і лібералізації державного і суспільно-

політичного життя, викликала в свою чергу протест і потяг до самоідентифікації з боку українського населення.

Серед перших на захист української мови стали письменники М. Рильський, М. Бажан, Н. Рибак, С. Крижанівський, М. Шумило та інші. Навіть перший секретар ЦК Компартії України П. Шелест почав висловлюватися про необхідність і важливість збереження і подальшого розвитку української мови.

Вплив «відлиги» відчувався і в літературно-мистецькій сфері. Передвісником духовного пробудження стала публікація в червні 1955 р. в «Литературной газете» статті О. Довженка «Мистецтво живопису та сучасність». У ній видатний український письменник і кінорежисер, закликаючи «розширювати творчі межі соціалістичного реалізму», фактично дав поштовх для мистецької інтелігенції до вільного творчого пошуку

Першими на заклик О. Довженка відгукнулися письменники. Саме з нових позицій «розширеного трактування методу соціалістичного реалізму» були написані, але так і не надруковані в той час поеми «Розстріляне безсмертя» та «Мазепа» В. Сосюри. В період «відлиги» було також створено романи «Дикий мед» Л. Первомайського та «Вир» Г. Тютюнника. Новими барвами засяяли праці вже знаних майстрів українського поетичного слова – М. Бажана. М. Рильського. П. Тичини. За роман «Тронка» О. Гончар був удостоєний Ленінської премії. З-під пера М. Стельмаха вийшли романи «Кров людська – не водиця» та «Хліб і сіль».

На повний голос заявили про себе молоді літератори В. Симоненко, Л. Костенко, М. Руденко. Д. Павличко, М. Вінграновський, Ю. Мушкетик, В. Шевчук, І. Драч та ін.

Одним із перших осередків «шістдесятників» став клуб творчої молоді у Києві, що виник під егідою міськкому комсомолу в 1960 р. Його очолював Лесь Танюк, а найактивнішими учасниками зборів були Іван Драч, Микола Вінграновський, Іван Світличний, Алла Горська та ін. Робота клубу спочатку зосереджувалась на пропагуванні українських народних традицій та організації різних мистецьких гуртків. Потім члени Клубу розпочали пошуки місць масових поховань жертв сталінських репресій [2].

В українському музичному процесі 50–60-х років XX ст. виявляються дві художні системи. «Офіційна музика» доби соціалістичного реалізму була художньою системою, в якій діють принципи естетики тотожності, штамп. Домінують твори, написані на «соціальне замовлення», «ювілейні» тощо. Інша художня система (Б. Лятошинський та його школа) грунтується на принципах естетики

протиставлення. Тут домінують інструментальна непрограмна музика, камерність, що виявляється навіть у традиційних «монументальних» формах (зокрема, симфоніях).

Національну музично-пісенну культуру розвивають професійні колективи – «Думка» (з 1930р. – Державна заслужена академічна хорова капела України), «Трембіта» (Львів, 1940; з 1951 р. – Державна заслужена хорова капела України), Український народний хор, організатором і керівником якого був Григорій Верьовка (1895 – 1964). Нових барв набула хорова музика у творчості Лесі Дичко, В. Зубицького, І. Шамо, О. Яковчука. Розширилися різновиди симфонічної музики (Є. Станкович, В. Губаренко, М. Скорик).

Створені перші зразки рок-опери («Орфей та Евридіка» О. Журбіна), джазові й естрадні композиції. Широкої популярності набули виконавці масової естрадної пісні (Софія Ротару, Василь Зінкевич, Назарій Яремчук), рок-ансамблі.

Оригінальним мистецьким явищем є українська авторська пісня. У розвиток цього жанру вагомий внесок зробив Володимир Івасюк (1949-1979) – український поет і композитор, автор тексту і музики пісень «Я піду в далекі гори», «Червона рута», «Водограй» та ін. Творчість митця ґрунтується на фольклорних джерелах. Пісня «Червона рута» дала назву Республіканському фестивалю української пісні та музики.

Протягом першої повоєнної п'ятирічки було відновлено роботу всі вищих навчальних закладів республіки, яких наприкінці 1950 р. було 160. Тільки на стаціонарних відділеннях цих закладів навчалось понад 200 тис. студентів. Загалом за 1946 – 1950 рр. в Україні було підготовлено понад 126 тис. спеціалістів із вищою освітою [1].

Відзначимо, що провідну роль у системі музичної освіти України відігравали музичні училища. Їх колективи проводили велику лекційну та концертну діяльність з метою пропаганди музичної культури, естетичного виховання трудящих на підприємствах, у колгоспах, навчальних закладах, парках та палацах культури, клубах, науково-дослідних установах тощо.

У багатьох загальноосвітніх школах, зокрема і в початкових класах, уроки співів та музики викладали люди, які не мали спеціальної освіти, знань предмету, навіть слуху й голосу.

Основними формами музично-просвітницької політики в Україні періоду хрущовської «відлиги» були наступні: діяльність спеціальних освітніх та культурних установ, які готували професійних музикантів та поширювали музичну культуру; робота закладів культури, завдяки яким, представники різних верств

населення брали безпосередню участь у розвитку музичної культури через самодіяльність; творчість композиторів та музикантів. Серед засобів музичного просвітництва періоду хрущовської «відлиги», на Дніпропетровщині, провідними можна вважати: проведення спеціальних заходів щодо пропаганди світової, української радянської, класичної та масової музики: концертів, фестивалів, музичних вечорів, оглядів художньої самодіяльності, народних гулянь, свят, лекцій-концертів тощо. Незважаючи на ідеологічні рамки, в умовах десталінізації поширився інтерес до української національної музики, народної пісні, класичних творів українських композиторів, що у свою чергу, сприяло збереженню та подальшому розвитку української музично-культурної спадщини у Придніпров'ї.

Аналіз архівних джерел дозволяє стверджувати, що провідну роль в системі музичної освіти відігравали музичні училища. Їхні колективи проводили велику лекційну та концертну діяльність з метою пропаганди досягнення музичної культури, естетичного виховання трудящих на підприємствах, у колгоспах, навчальних закладах, парках та палацах культури, клубах, науково-дослідних установах тощо.

Висновки. Отже, основними напрямами здійснення музично-просвітницької діяльності мистецьких і культурно-просвітницьких закладів України у 50–60-ті рр. XX ст. були: 1) розвиток музичної освіти на рівні середніх та середніх спеціальних навчальних закладів; 2) методико-педагогічна та методична діяльність щодо впровадження нових форм та засобів навчання; 3) просвітницька та популяризаторська діяльність установ мистецтва та культури (музичних навчальних закладів, театрів, філармонії, тощо). Безперечно, що її змістом можна вважати формування соціалістичного та комуністичного світогляду широких мас шляхом впливу на їхню свідомість через музику як специфічний та унікальний засіб. Аналіз архівних джерел дозволяє стверджувати, що провідну роль в системі музичної освіти відігравали музичні училища.

Список використаних джерел

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України), ф.1, оп. 23, спр. 1599, арк. 5-15, С. 12-15; С. 108-111.
2. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, ф. 615, оп. 1, спр. 57, арк. 44. С. 220.
3. Закон про зміцнення зв'язку школи з життям і про дальший розвиток системи народної в Українській РСР. Керівні матеріали про школу. К.: Радянська школа, 1962. С. 226. С. 227

Богданович В. В.

ИЗВЕСТНЫЕ ДЕЯТЕЛИ УКРАИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ 50-60 ГОДОВ XX ВЕКА И ИХ ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ МУЗЫКАЛЬНО ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

В статье рассматривается творчество выдающихся украинских деятелей искусства 50-60 гг. XX века и их влияние на развитие музыкально-эстетического воспитания учащихся начальной школы. Охарактеризовано состояние культуры, образования, литературно-художественное направление страны во времена Н.С. Хрущева, особое внимание уделяется музыкально-эстетическому воспитанию. Отмечается, что в этот период вновь остро встал вопрос о сохранении украинского языка и расширение сферы его применения. Украинская пресса 50-60 гг. Начинала печатать многочисленные письма писателей, учителей, преподавателей вузов, содержащих требования распространять родной язык, бороться за ее культуру всеми средствами, пропагандировать ее красоту и благозвучие.

Ключевые слова: *творческое наследие, музыкально-эстетическое воспитание, деятели культуры, искусство, музыкальное воспитание, культура, реформы, начальная школа, композиторы, поэты, писатели, просвещение.*

Bohdanovych V.

KNOWN ACTIVITIES OF UKRAINIAN CULTURE 50-60 YEARS OF THE 20TH CENTURY AND THEIR EFFECTS ON THE DEVELOPMENT OF MUSIC AESTHETIC EDUCATION OF STUDENTS STARTING CLASSES

The article deals with the work of the outstanding Ukrainian art workers of the 50-60's. XX century, and what influence it has caused on development of musical and aesthetic education of pupils of primary school. Characterized the state of culture, education, literary-artistic trends of the country during the time of N.S. Khrushchev.

Particular attention is paid to musical and aesthetic education. It is noted that during this period the question of preserving the Ukrainian language and extending the sphere of its application became more acute. Ukrainian press 50-60 years. He began to print numerous letters from writers, teachers, and university teachers, containing the requirements to spread their native language, fight for her culture, and promote her beauty and euphoria through all means.

Key words: *creative heritage, musical and aesthetic education, cultural workers, art, musical education, culture, reforms, elementary school, composers, poets, writers, education.*